

تورکمن ارنه کے لری

پانحالارا اوقیپ برینگ

نایارلان: محمود عطاگزلے

دوپه

پچاء الدیننگ

اوغلی

دۆيە بەاءالدينىڭ اۇغلى

بىر بار اىكەن، بىر يۇق اىكەن، اۇنىڭ زامانلاردا دۆيە بەاءالدين دىيىن بىر
آدام بار اىكەن، مۇنۇنىڭ اۇغلى-قېزى يۇق اىكەن. بىر گۆندىن بىر گۆن عىالى
بىلەن مەسلەت ادىپ: ”مال-قارامبىزى ساتىپ، كەبۇ گىدەلى“ دىيىپ، آغشام
ياتىدېرلار ولىن، گىجە ياربەمدان گىچىسۇنىڭ بىر آدام:
-ھۇ حق، اى، بەاءالدين، سەن نەمە غەم چىكەنگە؟ - دىيىپدەر.
اۇندا بەاءالدين:

-مىنىڭ اۇغلۇم-قېزىم يۇق، مالېم دۇنيا سېغانۇق، شۇنۇنىڭ اۋچىن غەم
چىكەن - دىيىپدەر.

اۇندا يانگىي آدام:
-خۇداي سانگا بىر اۇغۇل بىر يار، آدېنا مەدجان قۇيمالى - دىيىپ گۆزۈندىن
غەپ بۇليار.

دۇقۇز آي، اۋن گۆن تامام بۇلانسۇنىڭ، بىر اۇغلى بۇليار، آدېنا مەدجان
قۇيىارلار. آتاسى بەاءالدين مالېنى آز گۆرۈپ، دۆيە باقماغا گىديار، اېزېندا
مەدجان سىكىز ياشېنا گىرنسۇنىڭ، اۋىناماغا چىقار ولىن، اۇغلانلار:
- سەن كىمالى بۇلسانگ، قاقانگ دۆيە باقماغا گىدىرمىدى؟ - دىيىپ
ايدىارلار.

مەدجان اۋىلرېنە گىلىپ:
- اى، اچە، مىنىڭ قاقام بارمى؟ - دىيىپ سۇرايىار.
اچەسى:

-قاقانگ بار ولىن، دۆيە باقىاندېر - دىيىپ جۇغاپ بىر يار.
مەدجان اىنە تاياق آلېپ، آرقاسېنا چۆرك دانگېپ، قاقاسىنېنىڭ
اېزېندان گىديار. اۋچ گۆن يۇل يۇرۇپ، بىر تۇپار دۇيانىڭ اۋستۇندىن
بارېپ:

- بۇ دۆيەلر كىمىنگى؟ - دىيىار.
چۇپان:

- بۇ دۆيەلر دۆيە بەاءالدينىڭكى - دىيىار.
مەدجان مۇندان ھەم گىچىپ گىدىر يار ولىن، يەنە اۋنگۆندىن بىر سۇرى

چېقيار، سىرتسە، سۈرىنىڭ بىر يان ياقاسىدا بىر ياشاۋلى قارۋى دۇيا
لۇغالا بىرىپ اۆتەر، يانېنا بارىپ سلام بىرئار، اۆل ھىم سلام آليار، ايكىسى
گۈرشۈپ اۆتۈريار، ياشاۋلى اۇغلاندا:

– نىرەدن گىلىپ، نىرأك بارىارسىڭ؟ – دىيىپ سۇرايىار.

اۇغلان:

– مېنىڭ آتام دۇيە باقماغا قايدىدېر، مېن شۇنۇڭ اېزىندا بارىارېن

– دىيىار.

اۇندا قارۋى:

– آتانگ كىم؟ – دىيىپ سۇرايىار.

اۇغلان:

– آتام دۇيەبھاءالدىن، اىم بى بى – دىيىار.

اۇندا دۇيەبھاءالدىن اۇغلۇنېڭ بۇيۇندا قۇجاقلاپ، يۈز-گۈزۈندىن

اۇغشايار.

– اى، اۇغلۇم، بۇ تايدا نامە ايشىڭ بار؟ بار، اۇبادا بىر جۇيىڭگە طېلا،

بىر جۇيىڭگە كۆمۈش سال-دا، تۈۈرگىڭگە سىچىپ گزىپ – دىيىار.

اۇغلى:

– آتا، سېن بۇ تايدا دۇيە باقىپ يۈرسىڭ، مېن اۇبادا گزىپ يۈرسىم، نىچىك

بۇليار؟ – دىيىار.

اۇندا آتاسى اۇغلۇنېڭ سۆزۈنى ماقۇل گۈرۈپ قايتماقچى بۇليار، اۇغلى

ھىم آتاسىنېڭ شاينې تۈتۈپ اۇغراديار.

آتاسى:

– اۇغلۇم، اىنر سات، مايا سات، دۇيە سات ولىن، شۇ قارۋى دۇيانى

ساتما – دىيىپ تابشېريار.

آتاسى اۇبا گىدىندىن سۈڭ، بىر يابىلى گىلىپ:

– مال ساتجاقمى؟ – دىيىپ سۇرايىار.

اۇندا مامدجان:

– ساتجاق دال – دىيىار.

يابىلى:

– كان ساتماسانگ ھىم، اۆچ-دۇرت سانېسېنى سات – دىيىار.

اۇندا مامدجان:

– بۇليار – دىيىار.

يابىلى دۇيەلرىڭ اىچىنە آيلانېپ، ھالكى قارۋى دۇيانى تۇتار.

مامدجان اۇنى گۈرۈپ:

—آتام شۇ دۇيأنى ساتما دىيىپدى، شۇنى ساتىيىلجىك دال — دىيىپدىر.
يايىلى يىنە گىليار-دە، ھالكى دۇيأنى تۇتتار. مامدجان:
”شۇ اياغىنىڭ اشاغىندا قى آتېنى، خورجۇنېنى طېلاسى بىلن بىرسە،
برايسىم نادرگا؟“ دىيىپ اويلاينار-دا:

— اى، اتلى آتېنگدان دۇشۇپ، آتى دۇرشۇنا بىرسىڭ، برەيىن — دىيىار.
اتلى ”بۇليار“ دىيىپ، آتېندان دۇشۇپ، آتى دۇرشۇنا بىرىپ، قارى
دۇيأنى آلپ اۇغرايار ولىن، قالان دۇيەلر ھم شۇنۇڭ اېزىنا دۇشۇپ
اۇغرايىار.

مامدجان آتېنى يۇزىن سالىپ، دۇيأڭ بىر بىلەسىنى قايتاريار، بىر
ايلەسىنى قايتاريار، آخىرى ھم بۇلمايار، آتى چىشىپ، دالجېپ اۇليار.
دۇيەلرىڭ بىلە دارغاپ گىتمەگىنىڭ سىبابى — شۇل قارى دۇيە ھمە
دۇيەلرىڭ انەسى اكن، شۇل سۇرى ھم شۇندان اۇنن اكن. مامدجان
چۇل-پىابانېڭ اچىندە پىادا قاليار-دا: ”مىن نىڭسى بارىپ، آتام جۇغاپ
برەيىن“ دىيىپ، يۇزۇنىڭ اۇغرۇنا گىدىپ باريارقا، اۇڭگۇندىن بىر شەر
چېقيار. مامدجان گىجأنىڭ ياربم وقىتى، آى سېز قارانگقىدا دروزأڭ
آغزىنا گىليار. بۇ شەرىڭ خانىنىڭ قېزى مامد ادلى بىر اۇغلان بىلن
شەر دروزەسىنىڭ آغزىنى بىللەشىك اديپدىرلر. مامدىڭ كىلەسى اۇينا
قېزىپ، واداسى يادىندان چېقىپ، بۇ يره گىلمأندىر. مامدجان شەرىڭ
دروزهسىنە يتىن وقىتى، اچىندىن بىرى: ”مامدجان، آل شۇلارى“ دىيىپدىر.
مامدجان بارىپ آلسا، بىر خورجۇن طېلا اكن، تۇورگىنە قاراسا، ايكى
سانى آت بار.

مامدجان سىسىنى چېقارمايار. قېز-دا اۇز اچىندىن: ”مامد نامە مانگا
سۇز قاتانوق“ دىيىپ، پىكىر اديپ باريار. آخىرى گۇن دۇغاندان سۇڭ
سردىپ گۇرسە، باشغا مامد اكن. قېز مۇڭا راضى بۇلۇپ، بارىپ بىر
شەردە جاي تۇتتارلار. مامدجان بىر گۇن داشاربىق چېقاندا، بىر مۇنجۇق
تاپيار. اچىرىك گىرىپ عىالېنا گۇركىزيار ولىن، عىالى:
— مۇنۇڭ يالى مۇنجۇق خاندا، پاتېشادا يۇقدۇر — دىيىار.
مامدجان:

— بىلە بۇلسا، مىن مۇنى شۇ شەرىڭ خانېنا سۇوغات ايتىپ، تانىش
بۇلايىن — دىيىپ، بىر تاباغا ھر ھىلى زاتلاردان سالىپ، اۇستۇنە ھم شۇل
مۇنجۇقى قويۇپ، خانېڭ يانېنا اۇغرايار.

خان اۇنۇڭ اۇڭگۇندىن چېقىپ:
— تازە نۇكرىم مامدجان ايلدە يۇق زادى مانگا سۇوغات گىتيريار —

دییپ، مأمّدجانا ياغشی پردن جای بریپ، ياغشی خالات بریپ اۇغرا دیار.
مأمّدجان عیالی بیلن دېنچلېقدا ياشا بریار.
مأمّدجانېنگ بۇ شەردە بیر ياغشی گۇریان دوستی بولۇپدېر. بیر گون
ياغش ياغیار ولین، مأمّدجان عیالېنا:
- سیرپىگى چک - دیییار.

عیالی سیرپىگى چکماگە داشاری چقاندا، خانېنگ گۇزى مأمّدجانېنگ
عیالېنا دۇشۇپ، اۇزۇندىن گیدیار، سونگ هۇشۇنا گلیپ نۇکرلرینه:
- مین بیر عیال گۇردۇم، شۇنى حۇمان مانگا تاپپ برینگ، یۇغسام
هەمانگیزی قېرارېن - دییپ آیدیار.
"بۇ کیمینگ عیالی قا؟" دییپ دۇرقالار. مأمّدینگ دوستی:
- مین بیلان، اول مأمّدینگ عیالی دېر - دیییار.
خان:

- دررو مانگا گتیرپ برینگ - دییپ حۇم ادیار.
كۆپچۆلىك بولسا:
- خان آغا، بیرى نینگ عیالېنى گۆچ بیلن آلاق بولماز، بیر دلیل بیلن
آلاق گرک - دییپ آیدیار.
خان:

- مینینگ ایکى قېزېم بار، شۇل مۇنجۇغېنگ اۇستۇندە اۇنگۇشمايارلار.
مأمّدی چاغېرېنگ - دیییار.
ياساوۇل مأمّدی چاغېریار. مأمّد قاپى دان گېرندىن، خان:
- مأمّدجان، سىن مانگا بیر مۇنجۇق گتیرپ برىدىنگ، شۇنۇنگ اۇستۇندە
قېزلار اۇنگۇشمايارلار. پنه بیرىنى گتیرپ برمه سىنگ بولجاق دال - دیییار.
مأمّد:

- بۇلیار، خان آغا - دییپ، اۇیۇنه گلیار ولین عیالی:
- مأمّد، نامە یۇزۇنگ سالېق؟ - دییپ سۇرايار.
- خان آغا دۇینكى مۇنجۇغېنگ تاپېنى تاپپ بر دیییار - دییپ، مأمّدجان
تۇقاتلانپدېر.

اۇندا عیالی:
- اتمە دییسیم اتمە دینگ، ایندى اۇزۇنگدن گۇر - دیییار.
مأمّد آتېنى ایرلأپ، یولا دۇشۇپ اۇغرا بریار. بارىارقا اۇنگۇندىن بیر درە
چېقيار، گۇرسە، بۇ درانگ داشى تۇتۇش شۇل مۇنجۇقدان اکن.
مأمّد بگەنیپ، بارپ خۇرجۇنېنى دۇلدۇرپ اۇغراجاق بۇلیار ولین،
گۇرسە بیر پردن قان آقپ گلیپ، مۇنجۇق بولۇپ دۇران اکن. مأمّد "شۇنۇنگ

سېرىنى بىلەين “دېيىپ بارسا اېنھا، بىر قېز اۇلۇپ ياتېر. اېزېنا قايتىچاق بۇليار ولىن، دۇوۋىڭگ طىلىسىمى قۇيىرمەيۇر. مۇمىدجان خىران بۇلۇپ، ايلانېپ يۇركا، گۇن ياشىار. مۇمىد بىر يردە ياتېپ اۇقلاماقچى بۇليار. اۇيالى-اۇقۇلى ياتېرقا، بىردىن گۇرسە، بىر دۇو گىليۇر-دە، بىر چۇيشانى چىقارېپ قاقىار ولىن، قېز دىرليۇر. دۇو قېز بىلن كىپ-صاپا چىكۇر-دە، دانگ اتانسۇڭگ تۇرۇپ، قېزى يە اۇڭكى يالى اۇلدۇرىپ، چۇيشانى گىزلۇپ، بىر طاراپا باقا گىديۇر. مۇمىدجان ھىم بارېپ، دۇوۋىڭگ گىزلان يىرىندىن چۇيشانى آلېپ، قاپدالېنا قاقىار، قېزا جان گىليۇر-دە:

—اي، ادامزاد، بۇ تايىق قۇلان گىلسە تۇيىناقدان، قۇش گىلسە قاناتدان بۇلياندېر، سىن نىڭگ دۇشدۇڭگ؟ — دىيىۇر. مۇمىد:

—نصىب بۇلدې، گىلدىم. اما سىن ايندى دۇو گىلر ولىن: “دۇوۋىڭگ جاني باشقا يردە بۇليارمېش، سىنىڭ جانېڭگ نىرەدە؟” دىيىپ سۇرا، قەھرلانسادا آغلا-انگەرە، اۇندان سۇڭگ ايدار — دىيىپ، مۇمىد يە چۇيشانى اۇڭكى يىرىندە قۇيۇپ، اۇستۇنە ھىم داش قۇيۇر ولىن، قېز اۇلۇپ ياتېرىۇر. مۇمىد بارېپ اۇقلايۇر. دۇو مۇمىدجاندىن بى خېر گىلېپ، كىپ چىكېپ اۇتېرقا، قېز:

— دۇو جانېنى باشقا يردە قۇيۇر مېش دىيىپ مىن آتامدىن اشىديۇردىم. سىنىڭ جانېڭگ نىرەدە؟ — دىيىپ سۇرايۇر. دۇو:

—مىنىڭ جانېمى سۇرارچا سىن كىم بۇلۇپسېڭ؟—دىيىپ، قېزېڭگ دۇلۇغېنا شاپات بىلن اۇريۇر. قېز آغلامجېراپ:

—آتامدىن-اىمىدىن ايرېلدىم. بۇ تايدا باشقا ھىچ كىمىم يۇق — دىيىۇر. دۇو قېزا اېنانېپ:

—اۇندا سىن دىررۇفۇوماچ ات — دىيىۇر. قېز دىررۇفۇوماچ اديۇر ولىن، دۇو بارېپ، بىر داشى قالدېريۇر، آشاغېندىن بىر چاناغېڭگ آغزى يالى يىردىن سۇو چىقيۇر، اۇوماچى سۇوا دۇكىۇرلر ولىن بىر بۇرنى خۇقالي بالېق گىليۇر. دۇو:

— اينە، مىنىڭ جانېم شۇ — دىيىپ، قېزا گۇركىزيۇر. ارتەسى دۇو آوا گىديۇر ولى، مۇمىد بارېپ قېزى دىرلىديۇر-دە، اېزېندىن بارېپ: “يا پىرىم وىس القارا” دىيىپ، داشى قالدېرېپ، سۇوا چۇرك تاشلاپ، بالېغى تۇتيۇر. شۇل ۇقت دۇو ھىم خۇرس اۇرۇپ يىتىشىۇر.

مأمّد دۇو يَتَمَانكَا بالېغې اۇلدۇريار. دۇو چېنار يالې بۇلۇپ يېقىليار.
بىر ساغات ھاراسات قۇيۇپ، قارانگى بۇلۇپ، سۇنگ ھۇوا آچىليار.
مأمّد پرىنى آلېپ، بىر خۇرجۇنام مۇنجۇق آلېپ اۇيۇنە گىليار. مأمّد بازاردان
ماتا آلېپ، اۇنگى عىالېنا:

– بۇ پرى گىيم تىكمانى بىلمەيەر، سىن تىكىپ بىر – دىيىار.
اۇنگى عىالې:

– اۋزى تىكىنىپرسىن، ال – آياغى يۇقىمى؟ – دىيىپ جۇغاپ بريار.
مأمّد خانېنگ مۇنجۇقلارېنى التىپ: ”اېنھا، خان آغا“ دىيىار – دە اۇيۇنە
قايدىار. يۇلدا گىلياركا بىر قارى كىمپىرە:

– يىنگە، بىزە بارېپ، بىر گىيم تىكىپ بىرپ قايت، سانگا بىركى قېران
برىس – دىيىار.
قارى:

– بۇليار، بالام – دىيىپ، مأمّدىنگ اۇيۇنە گىليپ، ماتا بىلن قاچېنى اىنە
آلېپ، ماتا پرىنە بارماقلارېنى كىيىپ اۆتېرمېش. شۇل پرا سىردىپ، ھۇشى
باشېندان گۇچاينمىش.

بارماقلارېنىڭ اۋۇسى يۈرگىنە دۇشنىسۇنگ، مۇندان چېقىپ، خانېنگ
يانېنا باريار – دا.

– خان آغا، اۇيۇنگ يېقىلسېن، مأمّدىنگ عىالې اۇنگ بىر بۇلسا، ايندى
ايكى بۇلۇپدېر، گۇر، اۋوادانلېغېنا سىردىپ، اىمى كىسنىمى دۇيمان قالدېم
– دىيىپ، اىنى گۇركىزار.
خان:

– بارېنگ، مأمّدى چاغېرېنگ – دىيىپ بۇيۇريار.
مأمّدى چاغېرېپ گىليارلر.

خان:

– مأمّد، سىن بارېپ، شىر – پىلنگىنگ سۇيدۇنى گىتىرمەلى، مېنىڭ انەمە
شۇل درمان، اۋزۇنگە ھىم اۋچ گۇن مەلت بريان، گىتىرمەسىڭ، باشېنگ
اۋلۇملى، مالېنگ تالانگى – دىيىار.
مأمّد آغلاپ، عىالېنىڭ يانېنا گىليار.

پرى:

– نامە دىيىپ آغلايارسېنگ؟ – دىيىپ سۇرايىار.
مأمّدجان:

– پاتېشا، مانگا شىر – پىلنگىنگ سۇيدى گىرك – دىيىپدېر.
اۋندا پرى:

— شۇنۇڭ ئۈچىن ھىم آغلارلارمى، پىلان پىرە بارسانگ، بىرقارې قاپلانگىڭ
آياغىنا آغاچ باتىپ ياتاندېر، بىر آت آغزى بىلن بىز آلپ بارىپ، شۇل پىردە
بۇقۇلار يالى پىر ات-دە، بارىپ شۇل آغاجى چىقارپ بۇقۇل، ھىر زات
دىيسە-دە چىقما. ”سۇلىماندان پىتسىن“ دىيىنسۇڭ چىقاي، اوندان سۇڭ
زات دىيىمىز، ھىمە ايشىڭى شۇل بىتيرىر — دىيىپ اۇغرادىار.
بارىپ، پىرىنىڭ آيدېشى يالى، شۇل پىردە بۇقۇلپ قاپلانگىڭ آياغىندان
آغاجى سۇغۇرىار.
قاپلانگ:

— اى، كىم سىن؟ اۇل پىردە اۇلۇپ گىدېرسىڭ — دىيىار، اما مامد
چىقماندېر، آخېرى: ”سۇلىماندان پىتسىن“ دىيىار ولىن، مامد يانېنا بارىار.
— پىرى، ادامزاد، سىن مانگا شىلە ياغشى لېق ائدىڭىڭ، نامە ايشىڭىڭ بۇلسا
آيت، مىن بىتيرىپ بىرەيىن — دىيىار.
مامد:

— شىر-پىلڭ سۇيدى گىرك — دىيىار.
قاپلانگ ”شىر“ دىيىپ قېغېرىار ولى، بىر تۇپار شىر گىليار، ”پىلڭ“
دىيىپ قېغېرىار ولى، بىر تۇپار پىلڭ گىليار. مامدىڭ اىنە ايكى سانې
يانلىق بىرىپ:
— دۇلدۇر — دىيىار.

مامد ايكىسىنى ھىم دۇلدۇرانسۇڭىڭ، يانلىقلارې بىر قاپلانگ بىلن
بىر يۇلبارسا يۇكلەيار-دە، بىرناچە پىلڭلىرى ھىم مامدە يۇلداش اديپ:
”بارانسۇڭ اېزېنا قايتارارسىڭ“ دىيىپ، يانېنا قۇشيار.
مامد شىرە قۇلاى گىلدە، اداملار گۇرۇپ قاقچىدېرلار، بارىپ خانا خىر
بىرىدېرلر.

خان مۇنۇڭ اۇڭگۇندىن چىقىپ:
— واي، اىم قۇتۇلدې — دىيىپ، قېغېرماغا باشلايدېر.
مامد:

— قۇتۇلان بۇلسا، اۇن قۇيۇن تاپىپ، بۇلارې ناھارلاپ قۇيىر — دىيىپ
پىلڭلىرى ناھارلاپ، يۇلا سالىپ قۇيىرىدېر.
خان پىنە بىر گۇن اۇزى سېرقاولان بۇلۇپ:
— بارپىڭىڭ، مامد گىلسىن — دىيىار.
مامدى دىررو چاغېرىدېرلار.
مامد گىلنسۇڭىڭ خان:

— مىن ھالېس بۇلۇپ بارىان، بىر دۇغا بارمېش، شۇنى مانگا گىتيرىپ

بِرْمە سىنگ اۆلچىك. شۇ دۇغا سىرتىسىنگ، آلمانا آغلاپ، نار گۆلۈپ دۇرمۇش – دىيىپار.

مأمۇد “بۇلىار” دىيىپ، اۆيۈنە گىلىپ: “خان مانگا شىلە يۇمۇش بۇيۇرىار” دىيىپىدەر.

اۇندا پىرى:

– اۆل دۇغا دىيىلىنىنگ ظالم پىرىنىنگ اىلىندە بۆلۈپ، مۇندىن يۈز يىللىق يۆلدۈر، بارىپ گىلجىگىنگ ھىم گۆمانادىر، اۇنۇنگ اۆچىنىم سىن باردى، خانا: “شۇ يۇمشۇنگى مىن – اۇنكارچاق دال، غەرض، مىنى اۆلدۈرەسىنگ گىلىلىنىنگ چىپىنىگ بولسا اۆلدۈرەي” دىيى – دە اۆتۈرپىر، اۇنۇنگ مقصدى سىنى اۆلدۈرپى، يىزى آلماناقدىر – دىيىپار. مأمۇد:

– مىن خانا وادا ائىدىم، گىتىچك يۇلۇمى سالىغى بىر – دىيىپىدەر. پىرى خط يازىپ، اىلىنە بىرىپ:

– اىگر بارسانىگ، شۇ تايدا قاپىلىنىنگ ساقلاوي مىنىنگ دۇغانىمدىر، قاپىلىدان گىرىن بادىنىگا اۆلدۈرچك بۇلار ولىن، شۇ خطى بىر – دىيىپ اىدىار و يۇلۇنى سالىغى بىرىار.

مأمۇدجان يۇل آلىپ بارىارقا، اۇنگۇندىن بىر وىران كۆنگرە چىقار. مأمۇدجان بارىپ، شۇ كۆنگرەدە ياتىار. گىجلىنىنگ يارىمىندىن بىرملە آتلى گىلىپ، مأمۇد “اىلىنگى بىر” دىيىپىدەر، مأمۇد اىلىنى بىرىپىدەر. آتلى: “گۆزۈنگى يۇم” دىيىندە، گۆزۈنى يۇمۇپ، “گۆزۈنگى آچ” دىيىندە ھىم آچىپىدەر.

– اېنىھا، ظالم پىرىنىنگ جايى – دىيىپ، اۆل آتلى گۆزدىن غايىب بۆلۈپىدەر. مأمۇد اىلاك – يىلاك سىردىپ، بىر قاپى گۆرۈپىدەر. مأمۇد بارىپ گىرىپىدەر ولى، بىر پىرى اۆنى اۆلدۈرچك بۆلۈپىدەر. مأمۇد دررو خطى بىرىپىدەر. پىرى خطى اوقاپىدەر – دا، دۇغانىنا دىشلىرىنى قىچاپ:

– ھى، شۇنۇنگ يالى اؤوادان اؤغلانى ھىم اۆلۈمە اىپىرلىرمى؟ – دىيىپ كايىنىپىدەر. سۇنگ بولسا:

– سىن اىيمە – اىچمە – دە، شۇ تايدايات، اىگر اىيىپ – اىچىپ، طارىت ائىسىنگ، بىلرلر و اىكىمىزى ھىم اۆلدۈررلر – دىيىپ، بىر جايالىتىپ گىزلەدىپىدەر.

آغشام بۇلىار، پىرىلر جاي سالىپ، ھىر ھىلى ناھارلار بىشىرىپ قۇيۇپ گىدىارلر. ظالم پىرى بولسا گىلىپ ياتىار. مأمۇد چىقىپ ناھارلاردان اىيىپ، كىپىنى كۆكلەپ يەنە يىرىندە ياتىپىرىار. گىجە ظالم پىرى ناھار اىيچك بۆلۈپ گۆرسە، ناھار يۇق. اىرتىر پىرىلر قىسساپ باشلايار. پىرىلر “داد – بىداد”

دییپ، بۇ ساپار باشلارېندان سۈویارلار. ارتیر پری لر ینە یورغان-دۆشک یازپ، ناھار تاییارلاپ گیدیآرلر. ظالم پری بۇ گزک بارماغېنی دیلیپ، دۆز برپ یاتیار. گیجە مأمّد چېقپ، ناھارې اییپ گیدیبرجک بۇلاندّا ظالم پری:

—گل، منی بیر افغشاپ گیت — دییآر.

مأمّد بارپ افغشاجاق بولیار ولین، ظالم پری قارسا قۇجاقلاپ، یورغانا سالیار. ایکسی سی چۇلاشپ، چېرماشپ، یدی گیجە-گۆندیز یاتیارلار، سکیزینجی گۆن دییلندە، پری لرە توی ادیپ برمک خیالی بیلن داشاربق چېقپ، توی تۇتۇپدېرلار.

مأمّدینگ عیالی نېنگ دۇغانی مأمّدە:

— سِن دۇغا دییپ گلیپدینگ، امّا منی تانایانېنگی دۇیدۇرماغېن.

شۇ گۆن ھرھیلی گیم گیدیرسە-دە گۆلمان، اۆمسۆم اۆتۇرغېن. ”نأمه ییله بولیانگ؟“ دییپ، شۇنچا سۇراسا-دا، تا سُلیمانندان آنت ایچیأنچأ سسینگى چىقارماغېن — دییپ اؤورەدیپدیر.

مأمّد ادیل اؤورەدیلىشى یالی، یۆز-گۆزۇنى ساللاپ اۆتۇریار. ھر زات دییسە-دە، آچېلمايار، آخېرى ظالم پری:

— مینینگ توی گۆنۆم غمگین بولما، سُلیمان پېغامبېردن آنت بۆلسۇن، سنینگ ایسلەگینگى بیتیرین — دییآر.

مأمّدجان:

— مَن شیلە بیر دۇغا دییپ گلدیم- دییپ، تۇقاتلېغې نېنگ سبأینی آیدیار.

ظالم پری:

— اینە، دۇغا، امّا خان سِنی بۆلک-بۆلک اتجک دییسە-دە، اؤنۇنگ یانېنا بارما، باشېنگا ایش دۇشأیسە ھم، اینە، شۇ ساچې تۆتت، مَن شۇل ۆقت یانېنگدا بۇلارېن — دییپ، ساچېندان آز-اۋولاق یۇلۇپ بریپدیر. بیرنأچە گۆن گچېندن سۇنگ مأمّد:

— مَن ایندی قایتجاق — دییآر.

ایکی سانې پرینی ظالم پری یانېنا چاغېرپ:

— پېلان یۇردا نأچە ۆقتدا بارپ بیلرسینگیز؟ — دییپ سۇرایار. اۇلار:

— اۆچ ساغاتدا بارپ گلیرس — دییآرلر.

— یالان آیدیارسېنگېز — دییپ، اۇلارې قۇویار.

باشغا ایکی سانې پرینی یانېنا چاغېرپ:

– سىز نَچە ۋەقتدا بارىپ گىرسىنكىز؟ – دىيىپ سۇرايدۇ.

– ئىككى سائەتتە – دىيىپ، ئۇلار جۇغاپ بىرلەشتى.

ظالم پرى :

– بۇلار – دىيىپ، ئۇلارنى يۇلا سالىدۇ.

بۇ پرىلەر يۇلدا چالت ئۇچۇپ، بىر پۇرسەتلىق دېنچ ئالماغا ۋەقت ئارتىدۇرۇپ،

ئوغلان بىلەن كىيى-ساپادا بۆلۈپدەشتى. مۇدد خانىگە يانغا كىلىپ:

– خان آغا، ئېنى، دۇغا، گۇر، ئامما بىرچە دال – دىيىدۇ.

خان بۇلسا:

– بارىك الله، سىندىن تاماھىم شىلەيدۇ، ئىندى سىن مانغا بىر قالا سالىپ

بىر، ئۇل قالا ئېنىگە دۇرت قاپىسى بۇلسۇن، بىرى تۇمۇس، بىرى گۇيز،

بىرى قېش، بىرى ياز بۆلۈپ دۇرسۇن – دىيىدۇ.

مۇدد ئۇنىغا:

– ئۇندا، خان آغا، شۇ گۇندىن شىلاىك ئادىملار كېدىرى بىلەن لايىپ

تۇپنىگە مەسىنلەر – دىيىدۇ.

خان ئۆز راياتلارغا ھۇكەم يايىدۇ. مۇدد ظالم پرىنىگە سايىپنى

چىركىزىدۇ، دىررۇ بىر تۇپار كېدىرى كىلىدۇ. ظالم پرى مۇددنىگە ئۇيۇنە

گىرىپ، مۇدد بىلەن دېزىبا-دېزىبا، ئۇنىگە پرىلەر ئۇنىغا ھەرمەت قۇيۇپ،

قۇللۇق ئىدىلەر. ظالم پرى:

– پرى، مۇدد، ئېنىگە ئامە ئىش دۇشدى؟ – دىيىپ سۇرايدۇ.

مۇدد خانىگە ھۇكەمنى ئىدىدۇ. ظالم پرى، پرىلەرنە:

– شۇ گىجە تىلىسىم بىلەن خانىگە ئىدېشى يالى بىر قالا قۇرۇنىگە دىيىپ،

بۇيرۇق بىرىدۇ.

پرىلەر شۇل گىجە بۇيرۇغى بىرچە ئىدىدۇ.

– بارىك الله، مۇدد، يۇر، قالا بارالى – دىيىدۇ. مۇدد راضىلاشانسۇنىگە

قالا بارىدلار، گۇرسەلەر، خانىگە دىيىشىندىن ھەم ئاش بىر ئىدىدۇ.

خىران قالپ ئۆز كۇشگۇنە قايدىدۇ. ئامە ئىلاج ئىجەگىنى بىلمەن بارىپ

دۇستۇنا مەسلىھەت سالىدۇ.

دۇستى:

– ئۆلىمىزدىن خەبەر گىتەر دىيىنىگە، قايدىپ گىلمەسە گىرەك – دىيىدۇ.

خان ئېنە-دە مۇددى چاغىرىپ:

– مۇدد، ئاشقا دىيىنىم بۆلدۇ، ئىندى ئۇل ئاتام-ئىندى بىر خەبەر گىتەرپ

بىرىنىگە – دىيىدۇ.

مۇدد:

—بۇلىار — دىيىپ، قايدىار—دا، گىلىپ غىاللارېنا مصلحت سالىار.

اۇندا ظالم پرى:

—بار، خان اۇن يۆك اۇدۇن يىغسېن. ”مىن اۇ دۇنيا تۇسسە بىلن گىتچك“
دىيىپ آيت — دىيىار.

مأمۇد بارېپ:

—خان آغا، اۇن يۆك اۇدۇن يىغدېر — دىيىدېر.

خان اۇن يۆك اۇدۇنى دىررۇ كۆدەلەيار، مأمۇد اۇستۇنە چىقانسۇنگ،
آداملارا آشاغېندان اۇت بىريارلر ولىن، ايكى پرى هر هايسى بىر ياندىان
بارېپ، مأمۇدى اۇيۇنە گىتيريارلر. ظالم پرى خانېنگ اۇلن آتا—انەسىنىڭ و
دۇست—يارلارېنىڭ دىلىندىن گىلشيريپ خۇت يازيار، اۇندا شىلە دىيىليار:

”يۇرت بۇ يۇرت، جاي بۇ جاي، اۇغلۇم گىلسىن. بالام، مىن بۇ تايدا خانلېغى
اۇنگارامۇق، قارراپدېرېن. اۇغلۇم حۇكمان گىلسىن“ دىيىپ يازپىدېر.

اۈچ—دۇرت گۇن گىچىنسۇنگ مأمۇد خانېنگ يانېنا خۇتى آلېپ بارېپ:
—اېنھا، خان آغا — دىيىپ، خۇتى بىرىدېر.

خان:

—مأمۇد، ناھىلى گىلدىنگ؟ — دىيىپ، گىنگ قالىپ سۇراپدېر.

—مىنىڭ ناھىلى گىلىم بىلن ايشىنگ بۇلماسېن، سىنىڭ آتانگ خۇتېنى

گىتيريپ بىردىم مى يا—دا يۇقمى؟ — دىيىپ، اۇل جۇغاپ بىرىدېر.

خان خۇتى اۇقاپ، آتاسېنىڭ يانېنا گىتىمىك خىالېنا دۇشيار. اۇل اۇدۇنى

خاس كۇپراك يىغدېرېپ، دۇست—يارلارې بىلن اۇستۇنە چىقيار—دا،

آشاغېندان اۇتلاتدېريار. خان تۇورەگىنى تۇسسە قابساپ باشلاندىان:

—واى، چىقىپ بۇلانىق—لا؟ — دىيىپ، قېغېرېپ داد اديار.

مأمۇد:

— ايتىك ھۇولۇقما، يالېن بىلن اۇچارسېنگ — دىيىپ قېغېريار. خان و

خانېنگ دۇستلارې اۇدا يانېپ اۇليارلر. مأمۇد ايلاتا:

— سىز ايندى كىمى خان تۇتسانگېز تۇتۇنگ، اۇلار گىلردىن گىچدى، مىنى

اۇتدىان آلېپ گىدىن بۇلسا شۇ پرىلردى — دىيىپ دۇشۇندىريار.

جماعت مأمۇدجانى خان سايلايارلار. مأمۇد خان بۇليار، اما بىر گۇن ظالم

پرى بىلن ياتېرقا، ”آه“ چىكار. ظالم پرى، مۇنى دۇيۇپ:

—نامە سىن بىلە ”آه“ چىكىنگ؟ — دىيىدېر.

مأمۇدجان باشېندان گىچىن گۇنلرى بىر يانېندان گۇررۇنگ بىريار.

قارې آتاسېنى گۇچۇريپ گىتىرمەگى سۇرايار. ظالم پرى، پرىلرە:

— بارېنگ، مأمۇدجانېنگ آتا—انەسىنى اېنجېتمان گۇچۇريپ گىلىنگ —

دییپ بۇیۇریار.

پرىلر بارېپ دۆيه بهاءالدين بىلن عيالبني اوقۇدا ياتان پرىندىن دۇيدۇرمان
آلېپ، گلىپ، ياغشى جايدا يرلشدير يارلر. دۆيه بهاءالدين گۇزۇنى آچېپ:
—آه، كيواني، كيواني اؤلۇپ، او دۇنيا بارىدېرىس ولىن، جايىمىز
دۇشۇپدېر اۇيدىان — دىييار.

پرىلر بۇلارېنگ اۇستۇنە هر هىلى زاتلاردان سىپىدېرلر.
عيالى بهاءالدينه:

—مأمّد بىزى بير اۇنگات اۇيه گتيرىپدېر اۇيدىان، گۇرمەيامىنگ، هر
هىلى زاتلارېنگ ياقىملى اېسى گليار — دىييار.
بهاءالدين بۇلسا:

—آي، يۇقلا، بىز اؤلۇپدېرىس، يۇنە اۇچماخا دۇشۇپدېرىس — دىيپ
انگى برماندېر.

بيرسالېم گچىندىن سۇنگ، پرىلر بىلن مأمّدجان گلىپدېر، بۇلار آتا—
انهسى بىلن گۇرشۇپ، حال—احوال سۇراشپدېرلار.
بهاءالدين:

—اوغلۇم، قارىنداشارېمىز قۇرغۇنمى؟ — دىيپ سۇرايار.
مأمّد اۇنگا:

—آتا، مىن قارىنداشارېمى سىندىن سۇراجاق، قايتا سىن مىندىن سۇرايار سېنگ—
لا — دىيپ جۇغاپ برىپدېر.
بهاءالدين:

—بۇ گلىن يريمىز او دۇنيا دالمى؟ بىز اۇلەمىزۇقمى؟ — دىيپ سۇراپدېر.
اۇندا مأمّد:

—يۇق، آتا سىز اۇلن دالسىنگىز، گزىپ يۇرن يرينگىز شۇ دۇنيادېر —
دىيپ، آتا—اوغۇل و همەلر شادلانېپ تۇي تۇتماغا باشلاپدېرلار.

تلگرام اوستى بىلن:

@Mahmyt